

Maria Ochescu
Maria Aurelia Diaconu

Istorie

Clasa a VIII-a

Deșteaptă-te, române!

Versuri: Andrei Mureșanu
Muzica: Anton Pann

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

Prezentarea manualului

Manualul cuprinde:

- **varianta tipărită**
- **varianta digitală**, similară cu cea tipărită, care cuprinde, în plus, peste 100 AMII, activități multimedia interactive de învățare

 Activitate statică, de ascultare activă și de observare dirijată a unei imagini semnificative

 Activitate animată, filmuleț sau scurtă animație

 Activitate interactivă, de tip exercițiu sau joc, în urma căreia elevul are feedback imediat

Alte butoane folosite în varianta digitală:

 te duce la prima pagină a manualului;

 te duce la pagina imediat anterioară;

 te duce la pagina următoare;

 te duce la ultima pagină a manualului;

 afișează cuprinsul manualului și îți permite accesarea oricărei lecții printr-un salt direct;

 micșorează pagina;

 mărește pagina, pentru o mai bună observare a imaginilor/textului;

 îți oferă mai multe informații despre varianta digitală a manualului;

 afișează întregul conținut al meniului de navigare (butonul este afișat doar în cazul telefoanelor inteligente).

Ce propune acest manual

Manualul de istorie pentru clasa a VIII-a propune o manieră modernă de abordare didactică a conținutului disciplinei, o tratare ce vizează dezvoltarea cognitivă și atitudinal-valorică a elevilor de gimnaziu.

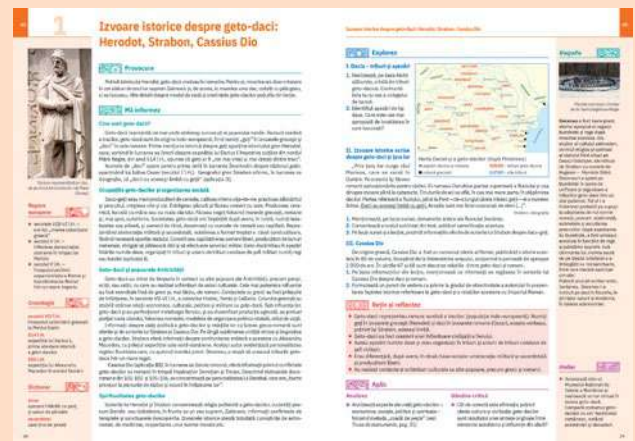
Faptele istorice din istoria românilor sunt prezentate prin expuneri adecvate nivelului de vârstă, dar și prin intermediul diferitelor surse istorice (hărți, texte, ilustrații etc.), urmărindu-se dezvoltarea unor modele de interpretare a proceselor istorice, încurajarea spiritului analitic și de gândire critică ale elevilor, acceptarea și valorizarea pozitivă a diversității (culturale, sociale, politice, de gen etc.).

Manualul este structurat în 9 unități de învățare.

Structura unităților de învățare: Deschidere de unitate + lecții de predare-învățare + recapitulare + trusa de instrumente + atelier civic + evaluare/autoevaluare

Structura lecției: Un parcurs de învățare coerent și eficient în 11 pași didactici

- **Provocare** – prezentarea unui fapt istoric pentru stimularea interesului, pretext de lansare a unor întrebări care să orienteze demersul cognitiv al lecției
- **Repere europene** – sugerează/argumentează ideea integrării istoriei naționale în context european
- **Cronologie** – date cu caracter orientativ, care asigură o mai bună receptare și înțelegere a timpului istoric
- **Mă informez** – textul-suport al lecției, care marchează ideile-cadru și sistematizează conținuturile în logica fenomenului istoric
- **Dicționar** – explicarea unor noțiuni esențiale/noi
- **Explorez** – surse (texte, hărți, scheme, ilustrații etc.)

- Însoțite de sarcini și întrebări, cu rolul de a consolida și aprofunda informațiile din textul-suport, de a forma și exersa competențe, de a face legătura cu viața cotidiană, de a exersa gândirea critică
- **Conexiuni** – abordare inter-și transdisciplinară în vederea clarificării/nuanțării problematicii istorice din mai multe perspective
- **Idei/Mentalități/Biografii** – idei și opinii privitoare la faptele istorice prezentate în lecție: schițe biografice ale unor personalități marcante

- **Rețin și reflectez** – sinteza conținuturilor lecției în idei-cheie; cerințe cheie/întrebări la final de lecție care trimit la reflecția asupra parcursului lecției-(trimitere în manualul digital)
- **Atelier** – propuneri de activități cu caracter practic-aplicativ, care vizează exersarea de competențe în contexte noi/de viață cotidiană, individual sau în grup
- **Gândire critică** – propune reflecții/judecăți de valoare asupra unor procese/ fapte istorice prezentate în lecție

Structura unui Studiu de caz

- **Introducere** – cadrul istoric al problematicii/aspectului tratat în studiu
- **Mă documentez** – prezentarea aspectelor relevante ale problematicii abordate
- **Analizez sursele** – grupaj de surse de tip diferit, însoțite de scurte prezentări. Cerințele asociate fiecărei surse ajută la extragerea informației relevante și formează/exersează competențe diverse
- **Analiză de detaliu** – vizează lucrul cu sursa istorică, orientând demersul didactic (se pleacă de la un detaliu al sursei și, prin analiză, se desprind aspecte relevante ale problematicii); este exersată gândirea inductivă/deductivă
- **Sinteză** – activitate complexă care urmărește să dezvolte competențele formate prin intermediul studiului de caz

Metodele complementare de evaluare utilizate în acest manual sunt: portofoliul, proiectul, observarea sistematică a activității și comportamentului elevilor (prin fișe dedicate, prevăzute în lecțiile de recapitulare), investigația, autoevaluarea etc

Cuprins

	Nr. pag.	Lecții
	7	EVALUARE ÎNȚĂLĂ
UNITATEA 1 Introducere	10	Lecția 1 Spațiul geografic natural
	12	Lecția 2 Periodizarea istoriei românilor
	14	Trusa de instrumente
	15	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	16	EVALUARE/AUTOEVALUARE
UNITATEA 2 Preistoria în spațiul românesc	18	Lecția 1 Epoca Pietrei
	20	Lecția 2 Epoca Metalelor
	22	Studiu de caz Cultura Cucuteni
	23	Studiu de caz Cultura Hamangia
	24	Studiu de caz Cultura Sărata Monteoru
	25	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	26	EVALUARE/AUTOEVALUARE
UNITATEA 3 Geto-dacii	28	Lecția 1 Izvoare istorice despre geto-daci: Herodot, Strabon, Cassius Dio
	30	Studiu de caz Histria
	31	Atelier civic Memoria trecutului (Proiect de patrimoniu)
	32	Lecția 2 Burebista. Decebal; cucerirea Daciei de către romani
	34	Studiu de caz Sarmizegetusa
	35	Studiu de caz Podul de la Drobeta. Columna lui Traian. Monumentul de la Adamclisi
	36	Trusa de instrumente
	37	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	38	EVALUARE/AUTOEVALUARE
UNITATEA 4 Etnogeneza românească	40	Lecția 1 Dacia romană. Romanizare. Creștinism
	42	Lecția 2 Așezarea slavilor la sudul Dunării. Romanitatea orientală
	44	Lecția 3 Poporul român – popor romanic
	46	Studiu de caz Surse istorice despre români la sfârșitul mileniului I
	47	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	48	EVALUARE/AUTOEVALUARE
UNITATEA 5 Evul Mediu românesc	50	Lecția 1 Primele forme de organizare statală
	52	Lecția 2 Statele medievale în spațiul românesc: Transilvania, Țara Românească, Moldova, Dobrogea
	54	Studiu de caz Diversitate etnică și confesională în spațiul românesc
	55	Atelier civic Localitatea mea între trecut și prezent (Proiect de implicare comunitară)
	56	Lecția 3 Spațiul românesc și politica de <i>cruciadă târzie</i> de la Mircea cel Bătrân la Mihai Viteazul
	58	Studiu de caz Cetăți medievale
	59	Studiu de caz Biserica episcopală de la Curtea de Argeș
	60	Trusa de instrumente
	61	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	62	EVALUARE/AUTOEVALUARE
UNITATEA 6 Modernitatea timpurie	64	Lecția 1 Constantin Brâncoveanu. Dimitrie Cantemir
	66	Lecția 2 Iluminism și reformism: Transilvania sub Habsburgi
	68	Lecția 3 Secolul fanariot
	70	Studiu de caz Școala Ardeleană. Supplex Libellus Valachorum
	71	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	72	EVALUARE/AUTOEVALUARE
UNITATEA 7 Lumea românească până la jumătatea secolului al XIX-lea	74	Lecția 1 Români între Orient și Occident. Conservatorism și modernizare
	76	Studiu de caz Tudor Vladimirescu
	77	Studiu de caz Generația pașoptistă. Programe și consecințe ale revoluției
	78	Studiu de caz Romii – de la robie la emancipare
	79	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	80	EVALUARE/AUTOEVALUARE

	Nr. pag.	Lecții
UNITATEA 8 România modernă	82	Lecția 1 Formarea statului român modern. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza
	84	Lecția 2 Regatul României – Carol I
	86	Studiu de caz Constituția din 1866
	87	Studiu de caz Războiul de Independență
	88	Studiu de caz Opțiuni politice în România modernă
	89	Studiu de caz Cultura în spațiul românesc
	90	Trusa de instrumente
	91	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	92	EVALUARE/AUTOEVALUARE
UNITATEA 9 România secolelor XX-XXI	94	Lecția 1 România și Primul Război Mondial
	96	Lecția 2 Marea Unire din 1918
	98	Lecția 3 România interbelică. Economie și societate – lumea urbană și lumea rurală
	100	Studiu de caz Orașul: arhitectură modernă și tradiții rurale
	101	Studiu de caz Minoritățile naționale în România
	102	Studiu de caz Constituțiile din perioada interbelică
	103	Studiu de caz Idei politice în lumea românească interbelică
	104	Studiu de caz Monarhia după Primul Război Mondial
	105	Trusa de instrumente
	106	Lecția 4 România în Al Doilea Război Mondial
	108	Studiu de caz Holocaustul în România: evreii și romii
	109	Atelier civic Lupta împotriva discriminării (campanie)
	110	Lecția 5 România – stat comunist
	112	Studiu de caz Rezistența anticomunistă
	113	Studiu de caz Viața cotidiană în perioada regimului comunist
	114	Studiu de caz Manipulare și propagandă. <i>Omul nou</i> . Consecințe
	115	Studiu de caz <i>Epoca Nicolae Ceaușescu</i>
	116	Lecția 6 România în contextul Războiului Rece
	118	Lecția 7 Regimul politic democratic din 1989 până azi
	120	Studiu de caz Constituția României din 1991
	121	Atelier civic Cunoașterea Constituției României (campanie)
	122	Lecția 8 Integrarea euroatlantică a României
	124	SCHEMĂ CONCEPTUALĂ RECAPITULATIVĂ
	125	EVALUARE/AUTOEVALUARE
	126	RECAPITULARE FINALĂ
	128	EVALUARE FINALĂ

Competențe generale și specifice

- Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor despre timp și spațiu
  - Utilizarea coordonatelor de timp și spațiu în rezolvarea unor situații-problemă
  - Analizarea faptelor istorice utilizând coordonate spațio-temporale în contexte diferite
- Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice
  - Prezentarea unei teme istorice prin valorificarea informațiilor oferite de diverse surse
  - Argumentarea unei opinii referitoare la un fapt istoric prin utilizarea informațiilor provenite din diferite surse
- Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socioculturale
  - Valorificarea experiențelor istorice oferite de acțiunea personalităților/grupurilor în contexte istorice variate
  - Realizarea de proiecte care promovează diversitatea socioculturală
- Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente
  - Realizarea unor investigații istorice prin utilizarea resurselor multimedia
  - Inițierea, dezvoltarea și aplicarea de proiecte individuale și de grup valorificând diverse experiențe istorice
  - Adaptarea perspectivelor transdisciplinare în abordarea unor probleme sensibile și controversate în istorie și în viața cotidiană

I. Sunt capabil să utilizez, în contexte diverse, coordonate și reprezentări despre timp și spațiu, conform cerințelor.

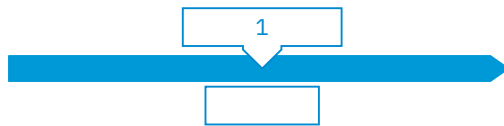
1. Datează următoarele fapte istorice și ordonează-le pe o axă a timpului:

Unificarea triburilor
geto-dace
de către Burebista

Prima
mențiune
a geto-dacilor

Cucerirea Daciei
de către
romani

Primul război
dintre Decebal
și Traian

2. Analizează harta și răspunde cerințelor alăturate.

1. Pornind de la hartă, menționează o cauză și o consecință a participării României la Primul Război Mondial.
2. Pe baza cunoștințelor precedente și cu ajutorul legendei, prezintă acțiunile militare ale României în 1916.
3. Localizează pe hartă 3 bătălii ale armatei române din vara anului 1917.
4. Menționează o prevedere a Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920), cu privire la România
5. Menționează o asemănare și o deosebire între participarea României la Primul Război Mondial, respectiv la Al Doilea Război Mondial.

Harta României
în Primul Război Mondial

II. Sunt capabil să utilizez critic și reflexiv limbajul de specialitate și sursele istorice, răspunzând cerințelor.

1. Definește oral termenii următori și construiește în scris enunțuri istorice corecte cu aceștia: *revoluție, emancipare, clăcași*.
2. Prezintă în scris alte două fapte istorice cu caracter modernizator din a doua jumătate a secolului al XIX-lea în societatea românească.
3. Identifică, pe baza surselor **A** și **B**, un element de continuitate între fapte istorice asemănătoare din spațiul românesc în secolul al XIX-lea.

Sursa A

„9. Orice recompensă să vie de la Patrie prin reprezentanții săi,
iar nu de la Domn.
12. Emancipăția mănăstirilor închinată.
13. Emancipăția clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire.”
Proclamația de la Islaz,
1848

Sursa B

„Claca este desființată pentru
de-a pururea și de astăzi voi
sunteți proprietari liberi pe
locurile stăpânirii voastre!”
Reforma rurală
a lui A.I. Cuza, 1864

Evaluare inițială

III. Manifest comportament civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socioculturale.

Imaginează-ți că o mașină a timpului te poate duce în societatea românească din secolul al XV-lea. Realizează un text de circa 200 de cuvinte în care să prezinți o cetate/capitală medievală din spațiul românesc al epocii. Include informații despre: spațiul și timpul istoric al existenței acesteia, înfățișarea, sistemul de apărare, rolul istoric jucat, viața comunității etc.

IV. Sunt capabil să folosesc autonom și responsabil instrumente necesare învățării permanente, folosind resurse multimedia conform cerințelor.

Pornind de la imaginea care ilustrează un aspect al participării României la Războiul de Independență, caută resurse multimedia (de exemplu, historia.ro) cu referire la obținerea independenței de stat a României și realizează un eseu de circa o pagină pe baza unui plan de idei. Folosește sugestiile de mai jos:

Cucerirea redutei Grivița de trupele române (august 1877), gravură de epocă, de Henryk Dembitzky, 1881

Resurse multimedia:

Texte, imagini, fotografii din perspective multiple:

- artistice
- istorice
- literare

Plan de idei:

- Anii desfășurării războiului
- Contextul și cauzele participării la război
- Bătălii și descrierea lor
- Personalități
- Tratatul de pace
- Semnificația și importanța obținerii independenței

U1

Introducere

Peisaj de munte din România

Lecția 1	10	Spațiul geografic natural
Lecția 2	12	Periodizarea istoriei românilor
Trusa de instrumente	14	Cum realizez o prezentare în format digital pe o temă istorică. Cum realizez un film sau un videoclip pe o temă istorică. Cum realizez un afiș/poster digital
RECAPITULARE	15	Schemă conceptuală recapitulativă
EVALUARE/ AUTOEVALUARE	16	

Spațiul geografic românesc

Provocare

Ada Kaleh a fost o insulă de pe fluviul Dunărea, în apropiere de Orșova, dispărută prin crearea lacului de acumulare de la Porțile de Fier. Evenimentul ilustrează modul în care spațiul geografic natural este transformat de oameni potrivit necesităților, mergând până la modificarea lui radicală. Poți afla din lecție felul în care spațiul geografic al țării noastre, utilizat și transformat de către oameni, a influențat modul de viață și istoria românilor.

Mă informez

Așezare

Teritoriul României este situat în sud-estul Europei Centrale, la intersecția paralelei de 45° latitudine nordică și a meridianului de 25° longitudine estică.

Prin lanțul Munților Carpați și fluviul Dunărea (numit de romani *Danubius*, iar de greci, *Istros*), România se leagă de Europa Centrală, iar prin Marea Neagră (numită în Antichitate *Pontus Euxinus*) se deschide către Orient (aplicația **I**). Datorită importanței acestor repere geografice pentru evoluția țării, unii istorici au atribuit spațiului românesc denumirea de spațiu **carpato-danubiano-pontic**.

Relief, climă, faună și floră

Relieful țării este variat și armonios. Lanțul Munților Carpați adăpostește Podișul Transilvaniei, străbătut de numeroase cursuri de apă și favorabil agriculturii. Carpații, prin înălțimea lor moderată, prin văile și bogățiile naturale de care dispun (pășuni, lemn, zăcămintele de minereuri), au jucat un rol important în viața economică, dar și politică a țării.

Dealurile subcarpatice au un relief blând, sunt acoperite de păduri și livezi și dispun de bogate resurse de sare, petrol și cărbune. Podișurilor, precum Podișul Moldovei sau Podișul Dobrogei, li se adaugă câmpii întinse, precum Câmpia Tisei spre vest sau Câmpia Română spre sud, cu soluri bogate, propice diverselor culturi agricole.

Teritoriul țării este străbătut de mari cursuri de apă (Mureș, Someș, Jiu, Olt, Siret, Prut), care adăpostesc în văile lor așezări umane și constituie căi de navigație. Cel mai important curs de apă este fluviul Dunărea. Aproape o treime din parcursul său este situat pe teritoriul țării noastre. A reprezentat de-a lungul timpului o importantă cale de comunicație și comercială.

Zona de coastă, cu o lungime de peste 200 km, pe țărmul Mării Negre, a adus și ea avantaje importante, oferind resurse importante și favorizând schimburile comerciale și culturale.

Alături de relief, clima temperată cu influențe continentale a determinat existența unor tipuri de vegetație variate, cu floră și faună bogate: pajiști de câmpie și lunci, păduri de foioase și de conifere, pajiști alpine, toate populate de animale. Introducerea unor plante de cultură și a unor animale domestice a adăugat noi resurse spațiului natural.

Locuire și ocupații

Oferind condiții prielnice vieții, teritoriul țării noastre a fost locuit încă din timpuri străvechi. Au fost descoperite urme ale existenței umane datând de aproximativ 1 500 000 de ani. Descoperirile arheologice atestă existența ulterioară a unor așezări stabile atât în zonele montane, în depresiuni, cât și în zonele de deal, podiș și câmpie (aplicația **II**; *Conexiuni*).

Varietatea resurselor naturale a atras după sine o mare varietate a ocupațiilor.

- cultivarea plantelor: în zonele de deal, cultivarea viței-de-vie și a pomilor fructiferi, iar la câmpie, cultura cerealelor;
- creșterea animalelor, în special păstoritul;
- pescuitul, de-a lungul apelor;
- meșteșugurile au evoluat în timp, de la activitățile casnice la cele manufacturiere, apoi industriale tot mai complexe;
- comerțul intern și extern a fost intens, Marea Neagră și Dunărea conferind zonei un rol important în sistemul rețelelor comerciale europene.

Situat la confluența multor culturi și civilizații, spațiul românesc a fost spațiul evoluției unei culturi bogate și originale, care a valorificat în mod creator diverse influențe.

Insula Ada Kaleh – vedere generală (1890-1905)

Repere europene

Munții Carpați din România sunt parte a unui sistem muntos central din Europa, lung de aproximativ 1 700 km, cuprins între Bazinul Vienei și Valea Timocului.

Fluviul Dunărea trece prin zece țări europene:

- Germania
- Serbia
- Austria
- Bulgaria
- Slovacia
- România
- Ungaria
- Republica Moldova
- Croația
- Ucraina

Marea Neagră se întinde între șase țări, țărmul românesc având o lungime de 225 km.

Cronologie

1930

18 057 028 – populația României (recensământul din 1930)

2024

19 639 761 – populația României (sursa: Worldometer)

Dicționar

Euxinos Pontos (în greaca veche)

Marea Ospitalieră. Era numele dat de grecii antici Mării Negre. Pontus Euxinus este forma latinizată, folosită de romani.

Explorez

I. Spațiul geografic românesc

Harta fizică a României

1. Identifică pe hartă reperele geografice ale spațiului românesc prezentate în lecție.
2. Urmărește pe hartă traseul fluviului Dunărea și realizează un text în care să descrii parcursul său pe teritoriul țării noastre, menționând cel puțin trei orașe prin care trece.

II. Călători străini despre spațiul românesc

„Iar acea țară a Moldovei este îndeajuns de frumoasă, cu șesuri și văi pretutindeni, plină de orașe și felurite sate, însă fără de cetățui sau cetăți întărite prin iscusință sau meșteșug, afară doar de Cetatea Neamțului, care este așezată pe un munte foarte înalt și înconjurat de ziduri, [țara] altminteri [fiind] apărată doar de râuri ca de niște întărituri dăruite de natură [...] În această țară nimic nu lipsește din cele ce ar putea folosi oamenilor; și pe lângă acestea este bogată în mine de aur, argint și sare; [...] bogată în locuri de arătură, vii și vite, precum și în lacuri și heleșteie, precum și în tot felul de pești aleși; într-un cuvânt, e plină din belșug de toate bogățiile.”

Georg Reicherstorffer, *Chorographia Moldovei* (1541)

1. Precizează secolul căruia îi aparține prezentarea din sursă.
2. Menționează, pe baza sursei, trei ocupații practice în epocă.
3. Caută, prin documentare proprie, alte mărturii ale călătorilor străini despre spațiul românesc.

Rețin și reflectez

- Spațiul românesc, carpato-danubiano-pontic, a fost un cadru natural propice existenței umane încă din timpuri străvechi, fiind locuit de cel puțin 1,5 milioane de ani.
- Relieful este variat, străbătut de numeroase cursuri de apă, iar fauna și flora sunt bogate.
- Îndeletnicirile practice au fost diverse, în acord cu varietatea de resurse naturale.

Aplic

Analizez

1. Analizează denumirea de spațiu „carpato-danubiano-pontic” atribuită spațiului geografic românesc.
2. Cum au influențat resursele naturale practicarea anumitor activități și ocupații? Completează un tabel, după model, adăugând minimum trei rânduri.

Resurse	Activități/ocupații asociate
pășuni	păstorit
păduri	prelucrarea lemnului

Gândire critică

- În ce măsură lanțul Munților Carpați i-a unit sau despărțit pe români de-a lungul istoriei lor?

Conexiuni

Harta Moldovei în lucrarea *Descrierea Moldovei*

Descrierea Moldovei de Dimitrie Cantemir

Descrierea Moldovei (*Descriptio Moldaviae*) este o scriere în limba latină aparținând lui Dimitrie Cantemir, domnitor al Moldovei în secolul al XVIII-lea. S-a bucurat de un larg ecou în lumea științifică europeană, remarcându-se prin viziunea științifică modernă și varietatea informațiilor referitoare la cadrul geografic, istoric și cultural al Moldovei în epocă. Pe lângă prezentarea spațiului natural al Moldovei, însoțită de o hartă amănunțită, lucrarea cuprinde informații despre ierarhia boierească, forma de stat și alegerea domnitorilor, legislație, armată, despre biserică și școli, limbă și literatură. Lucrarea prezintă interes și prin referirile la originea poporului român, la obiceiurile și tradițiile sale.

Atelier

- În echipe de 3-4 elevi, realizați un ghid turistic al localității în care trăiți. Îl puteți realiza cu mijloace digitale sau pe hârtie. Aveți în vedere elemente legate de:
- relief;
  - resurse;
  - activități economice;
  - populație;
  - tradiții și obiceiuri etc.

Periodizarea istoriei românilor

Marele sanctuar circular de la Sarmizegetusa Regia (România) – construcție interpretată drept calendar dacic

Repere europene

secolele XIV – XVII

apariția și răspândirea ideilor **umaniste**, o nouă viziune despre om și lume, ce promova valoarea omului și dezvoltarea lui multilaterală, primatul rațiunii și al spiritului critic;

secolul al XVIII-lea

afirmarea ideilor iluministe ca o filozofie care susținea dreptul la fericire și bunăstare generală, la libertate și egalitate ca drepturi naturale ale omului.

Cronologie

cca 1 500 000/
1 200 000 î.H. –
secolul I î.H.

Preistoria (Epoca Străveche);

secolul I î.H. –
secolul IX d.H.

Antichitatea (Epoca Veche)

secolul IX –
secolul XVII/XVIII

Evul Mediu (Epoca
Medievală/Feudală)

secolul XVII/XVIII – 1918
Epoca Premodernă și
Modernă

1918 – astăzi

Epoca Contemporană

Dicționar

indo-europeni

grup de populații de păstori nomazi care trăiau, prin mileniul III î.H., în Asia Centrală, de unde au migrat spre vest și sud-vest.

izvoare istorice

urme materiale ale trecutului, pe baza cărora se reconstituie istoria oamenilor.

Provocare

1593, 1711 sau 1821? Care dintre aceste date marchează debutul epocii moderne în istoria românilor? Istoricii nu s-au pus de acord. Unii istorici leagă începutul acestei epoci de domnia lui Mihai Viteazul, considerând că ea deschide o perioadă de afirmare culturală și națională a românilor în spirit umanist și, mai târziu, iluminist. Alți istorici iau ca reper epoca domniilor fanariote, având în vedere proiectele de reformă moderne inițiate de unii domnitori. Un alt grup de istorici consideră că modernizarea societății românești începe abia după anul 1821, când formarea statului modern român intră într-o etapă decisivă. Informații privind principalele perioade ale istoriei românilor poți afla citind lecția.

Mă informez

Istoria și izvoarele istorice

➤ Evoluția istoriei ca știință este legată de o serie de științe auxiliare care descoperă, clasifică, compară și pun la dispoziția istoricilor **izvoare istorice** (aplicația **I**), pe care se bazează reconstituirea faptelor istorice ale trecutului (vezi *Conexiuni*). Izvoarele istorice se împart în două mari categorii:

- **izvoare scrise**
inscripții, documente, hărți, cărți, monede etc.
- **izvoare nescrise**
vase, unelte, arme, podoabe, construcții etc.

Periodizarea istoriei

Pe baza informațiilor extrase din izvoarele istorice, istoricii au împărțit istoria omenirii în cinci mari intervale de timp, numite epoci istorice. Delimitările dintre epoci sunt relative, iar între epoci există perioade de tranziție. Evenimentele luate ca reper pentru începutul sau sfârșitul epocilor istorice sunt orientative, ele variind în funcție de istorici sau de spațiul istoric avut în vedere. Cele cinci epoci sunt:

- **Preistoria** – intervalul scurs de la apariția primilor oameni până la apariția scrisului și, deci, a izvoarelor istorice scrise. Este împărțită în mai multe epoci și subdiviziuni ale acestora, în funcție de tehnologiile existente și de modul de trai al oamenilor.

PREISTORIA	
EPOCA PIETREI	EPOCA METALELOR

- **Antichitatea** – perioada începută în jurul anului 3 300 î.H., când a fost inventată scrierea, și încheiată în anul 476 d.H., când a dispărut Imperiul Roman de Apus;
- **Evul Mediu** – între anul 476 și anul 1453, dată care marchează cucerirea Constantinopolului de către turci și desființarea Imperiului Bizantin (fostul Imperiu Roman de Răsărit);
- **Epoca Modernă**, cuprinsă între anul 1453 și începutul Revoluției franceze (1789);
- **Epoca Contemporană** – perioada de la Revoluția franceză până în prezent.

Periodizarea istoriei românilor

Istoria spațiului românesc este și ea divizată în epoci istorice similare (aplicația **II**).

- **Preistoria** este epoca apariției primelor comunități umane pe teritoriul României de azi și a unor importante progrese în plan economic și spiritual. Are loc pătrunderea indo-europenilor și diferențierea, din rândul lor, a tracilor și a ramurii lor nordice, geto-dacii.
- **Antichitatea**, cuprinsă între secolele I î.H. și IX d.H., este perioada (clasică) de afirmare a civilizației geto-dacice, a contopirii acesteia cu civilizația romană și a formării poporului român.
- **Evul Mediu (Epoca Medievală/Feudală)** este perioada de primă afirmare a civilizației românești și de formare a statelor medievale în spațiul locuit de români.
- **Epoca Modernă** este epoca de așezare pe baze moderne a societății românești. Pregătită de reforme și inițiative legislative ale unor domni fanarioți din secolul al XVIII-lea, a cunoscut o perioadă hotărâtoare în secolul al XIX-lea, când a fost creat statul român modern.
- **Epoca Contemporană** cuprinde evoluția societății românești din 1918 până în zilele noastre, caracteristicile perioadei fiind consolidarea statului național unitar român și integrarea în structurile europene.

Explorez

I. Istoria ca știință

Sală din Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

B. „Istoria unui timp se clădește întotdeauna cu materialul adunat până atunci. Dacă ar fi să așteptăm ca tot materialul istoric al unui popor să fie descoperit, n-am mai ajunge niciodată să expunem cursul vieții sale; căci descoperirile se fac neîncetat; cunoștințele se întind și se adâncesc, măbind fără încetare orizontul istoriei [...]. Fiecare timp oglindește, în lucrările istorice ce le înfățișează, cunoștința de atunci asupra trecutului său. Fiecare timp este deci în drept să aibă istoria lui [...]. Eu sunt anume de părere că istoria trebuie să scruteze spre a afla adevărul.”

A.D. Xenopol, *Istoria românilor în Dacia Traiană*

- Pe baza surselor **A** și **B**, precizează un alt termen, specific istoriei, pentru „materialul” la care se referă textul **B**.
- Pornind de la expresia subliniată în text, de ce crezi că se studiază istoria în școală? Argumentează-ți punctul de vedere formulat.
- Organizează alături de colegii de clasă o vizită (reală sau virtuală) la un muzeu de istorie. Identificați cât mai multe izvoare istorice („materiale”), observați cum sunt conservate acestea și discutați asupra tipului de informații pe care acestea le oferă.

II. Istoria românilor – parte integrantă a istoriei universale

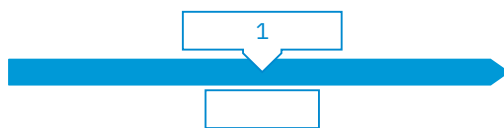
„Istoria poporului nostru e în legătură cu istoria popoarelor de primprejur și în genere cu istoria europeană și a omenirii. Faptele noastre au influențat pe alții și faptele altora ne-au influențat pe noi: această dependență crește cu cât ne apropiem de perioada contemporană. E normal deci ca marile împărțiri ale istoriei universale să se regăsească și în istoria Românilor; limitele acestor împărțiri însă nu coincid, nu sunt aceleași, din cauza unor împrejurări proprii locurilor noastre.”

Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand, 1944*

- Formulează, pe baza sursei, o opinie în legătură cu raportul dintre istoria națională și cea universală. Argumentează.
- Menționează, pe baza sursei, cauza diferențelor dintre periodizarea istoriei universale și cea a istoriei românilor.

III. Periodizarea istoriei românilor

- Transcrie cronologia epocilor istorice din istoria românilor pe o axă a timpului desenată pe caiet, după modelul alăturat.
- Pe baza informațiilor din lecție și a cunoștințelor din anii precedenți, enumeră câte un fapt istoric relevant pentru fiecare epocă istorică înscrisă pe axă.

Rețin și reflectez

- Istoria ca știință are la bază izvoarele istorice, clasificate în izvoare scrise și nescrise, puse la dispoziția istoricilor de o serie de științe auxiliare.
- Principalele epoci istorice ale istoriei românilor sunt Epoca Străveche (Preistoria), Epoca Veche (Antichitatea), Evul Mediu, Epoca Modernă și Epoca Contemporană.
- Aceste epoci istorice sunt similare cu cele ale istoriei universale, delimitările cronologice ale acestora fiind orientative.

Aplic

Analizez

- Analizează comparativ reperele cronologice ale epocilor istorice în plan universal și, respectiv, național. Discută cu colegul de bancă și formulează în scris 2-3 concluzii.

Gândire critică

- De ce crezi că este necesară o periodizare a istoriei? Argumentează oral răspunsul.

Conexiuni

Schimbarea gărzii în Cetatea Alba Iulia – reconstituire istorică

Reconstituirea istoriei

În ultimii ani, în România a început să se manifeste un fenomen interesant, cel al **reconstituirii istorice**. Acest fenomen, cu o accentuată latură educativă, pune într-o lumină nouă înțelegerea și cercetarea trecutului, prin reconstituirea unor evenimente istorice (bătălii, turniruri etc.) sau activități de zi cu zi, cu costume, arme, unelte etc. specifice epocii respective.

Reconstituirea istorică (**historical reenactment**, în limba engleză) se realizează în acord cu opiniile specialiștilor, pe baza surselor istorice, ceea ce implică o activitate susținută de cercetare-documentare. Un alt tip de reconstituire este istoria „trăită”, istoria „vie”, prin care activități sau scene de viață din trecut sunt aduse la viață în fața publicului fără a se utiliza un scenariu anume.

Reconstituirea istorică în România a luat avânt prin efortul unor grupuri de pasionați, interesați de diverse perioade și evenimente din istoria locală și națională.

Arheologia experimentală este o abordare științifică în cadrul căreia sunt elaborate și testate ipoteze bazate pe surse istorice, referitoare la ocupații sau tehnologii din trecut. Un exemplu ar fi construirea unor case preistorice din materiale și cu unelte specifice epocii.

Atelier

- În echipă, realizați o cronologie digitală a istoriei localității voastre în Epoca Contemporană.

Cum realizez o prezentare în format digital pe o temă istorică

Anexa 1

- primul slide conține titlul prezentării și numele elevului;
- toate slide-urile trebuie să aibă același format
  - imagini mari și clare
  - maximum 4-6 rânduri de text, font ușor lizibil (*Arial, Tahoma, Verdana*);
- ultimul slide trebuie să conțină webografia (lista site-urilor studiate).

Pasul 1

- identific o temă sau o idee în jurul căreia pot fi structurate informațiile
- aleg un titlu interesant/provocator

Pasul 2

- explorez site-uri recomandate sau găsite cu ajutorul unor cuvinte-cheie
- realizez o listă de site-uri relevante

Pasul 3

- colectez/grupez materialele în foldere/subfoldere pe probleme/aspecte abordate
- verific materialele/informațiile obținute, confruntându-le cu cele din surse conexe

Pasul 4

- selectez/organizez informațiile și imaginile, pentru fiecare slide al prezentării
- stabilesc criteriul de prezentare (cronologic, procesual etc.)

Pasul 5

- realizez prezentarea cu ajutorul unui program specializat (PowerPoint, Google Slides, Prezi, Canva etc.; vezi sugestii în Anexa 1)

Pasul 6

- reformulez informația din slide-uri și adaug elemente noi
- insist asupra aspectelor relevante și răspund întrebărilor colegilor

Cum realizez un film sau un videoclip pe o temă istorică

Anexa 2

- Pot fi folosite programe precum Google Photos, Animoto și Photo Story pentru Windows (pot fi descărcate și consultate tutoriale de folosire a lor).

Pasul 1

- identific o temă sau o idee de film/videoclip
- aleg un titlu interesant/provocator/sugestiv

Pasul 2

- alcătuiesc o listă a aspectelor/ideilor vizate
- schițez un scenariu (succesiunea momentelor)

Pasul 3

- mă documentez (din surse digitale și clasice, cercetare la fața locului) și colectez materiale
- organizez materialele în foldere pe teme/tipuri de materiale/secvențe de film

Pasul 4

- selectez materialele (text, imagini, interviuri etc.)
- stabilesc succesiunea secvențelor conform scenariului
- prelucrez imaginile, fotografiile, secvențele de film

Pasul 5

- asamblez materialele video
- procesez suportul audio al filmului/videoclipului (vezi sugestii în Anexa 2)

Pasul 6

- prezint filmul sau videoclipul în fața clasei
- port discuții și desprind concluziile

- În aprecierea produsului final, ai în vedere *Grila de analiză* de mai jos.

Criterii de analiză	Repere
Elemente de conținut (temă și conținuturi abordate)	adecvarea prezentării la specificul temei sau al ideii centrale, varietatea informațiilor, elementele de noutate
Calitatea produsului și originalitatea lui	claritatea imaginilor, sunetul și coloana sonoră, textul, animațiile, montajul, forța mesajului etc.
Comportamentul în timpul prezentării	calitatea prezentării produsului
Autoevaluarea/Reacția participanților la prezentare și atmosfera din sala de clasă	Ce mi-a plăcut?/Ce nu mi-a plăcut?/Cum m-am simțit?/Care a fost reacția elevilor?

Cum realizez un afiș/poster digital

Anexa 3

- scrierea suficient de mare și de lizibilă;
- titlul și alte texte: scurte, vizibile de la distanță;
- ilustrații, fotografii, grafice clare și care susțin tema/ideea aleasă;
- mesajul principal evidențiat special;
- imaginea de ansamblu.

Pasul 1

- stabilesc o temă sau o idee de afiș/poster
- aleg un mesaj incitant/provocator
- identific grupul căruia i se adresează afișul

Pasul 2

- aleg dimensiunea și formatul
- realizez o schiță a afișului
- aleg imaginile, culorile, fonturile etc.

Pasul 3

- redactez de pe afiș (titlul, sloganul)
- aleg o aplicație în care să realizez afișul (Publisher, Canva, CapCut, WordArt, Glogster)
- aranjez imaginile și textul în formatul ales

Pasul 4

- adaug elementele suplimentare și fac retușurile necesare
- aplic lista de verificare a unui poster (sugestii în Anexa 3)

Pasul 5

- identific locul de afișare (cât mai vizibil)
- reflectez asupra prezentării

Pasul 6

- realizez prezentarea afișului
- port discuții cu colegii și desprind concluziile

ATENȚIE!

- Într-o prezentare digitală, pot fi utilizate gratuit informații (texte, imagini, video, sunete etc.) care nu sunt creații personale doar cu acordul persoanei care deține dreptul de autor asupra respectivelor creații. Respectarea drepturilor de autor este obligatorie, fiind atât o chestiune legală, cât și o dovadă de respect față de cei care le-au creat. Dacă sunt folosite astfel de materiale de pe internet pentru proiectele școlare, trebuie menționată întotdeauna, în secțiunea bibliografie/webografie, sursa de proveniență (autorul, titlul, site-ul web); la fel trebuie procedat și în cazul în care sunt utilizate informații preluate din cărți sau publicații.

Spațiul geografic natural

Așezare

- spațiul românesc – spațiu carpato-danubiano-pontic;
- a fost cadrul natural propice vieții;
- este situat la confluența unor mari arii culturale și de civilizație;
- reprezintă aria unei culturi și a unei civilizații originale.

Relief, climă, faună și floră

- relief variat și armonios, străbătut de numeroase cursuri de apă;
- climă temperată cu influențe continentale;
- faună și floră bogate.

Locuire și ocupații

- locuire străveche, intensă și continuă;
- îndeletniciri diverse, generate de varietatea resurselor;
- populație majoritar românească.

Periodizarea istoriei românilor

Izvoare istorice

- **izvoare nescrise:** vase, unelte, arme, podoabe, obiecte de îmbrăcăminte, construcții fotografii, tablouri etc.;
- **izvoare scrise:** inscripții, documente, hărți, cărți, monede etc.

Epoci istorice

Trăsături:

- au limite cronologice relative;
- sunt similare epocilor istoriei europene și universale.

Periodizare

Epoca Străveche/ Preistoria

cca 1,5-1,2 mil. î.H. – secolul VI/V î.H.

- acumulări economice și culturale;
- apariția primelor comunități umane;
- indo-europenizarea și diferențierea traco-daco-geților.

Antichitatea

secolul I î.H. – secolul IX

- formarea statului dac;
- romanizarea;
- formarea poporului român.

Epoca Medie

secolul IX – secolul XVII/XVIII

- dezvoltarea și afirmarea civilizației românești;
- formarea statelor medievale;
- lupta pentru independență.

Epoca Modernă

1600/1821-1918

- formarea statului modern român;
- reforme economice, sociale, politice și culturale de tip burghezo-liberal.

Epoca Contemporană

1918 – astăzi

- desăvârșirea și consolidarea statului național unitar;
- Al Doilea Război Mondial;
- regimuri dictatoriale;
- revenirea la democrație;
- integrarea euroatlantică.

Pentru a ști mai mult

CĂRȚI DE CITIT

Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*

George Vâlsan, *Descrieri geografice*

PAGINI WEB DE ACCESAT

cnr-unesco.ro/uploads/media/f1103_patrimoniu_material.pdf

cnr-unesco.ro/uploads/media/f1104_patrimoniu_natural.pdf

LOCURI DE VIZITAT

Rezervația Biosferei Delta Dunării

Muzeul Astra, Sibiu

Muzeul Național Tehnic

„Prof. ing. Dimitrie Leonida”, București

Muzeul Național de Istorie a României, București

FILME DE VIZIONAT

Povestea insulei Ada Kaleh, Historia, 2023

România sălbatică (film documentar), regia Dan Dinu, 2021

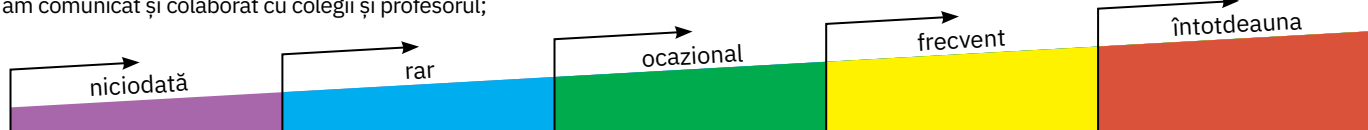

Fișă de observare sistematică a activității și comportamentului

Notează observațiile tale într-un *Jurnal de reflecție* deschis pe ultimele trei pagini ale caietului tău de notițe.

- ▶ am fost preocupat să îmi îmbogățesc cunoștințele și să-mi exerserez competențele;
- ▶ am comunicat și colaborat cu colegii și profesorul;

- ▶ am participat activ la rezolvarea sarcinilor individuale și de echipă;
- ▶ participarea mea la lecții a fost apreciată de colegi și de profesor.

- I. 5p x 4 = 20p
 II. 5p x 4 = 20p
 III. 5p x 4 = 20p
 IV. 5p + 5p + (2p x 3) +
 + (7p x 2) = 30p

Din oficiu: 10 puncte
 Total: 100 de puncte

- I. Citește enunțurile următoare și notează-le cu adevărat (A) sau fals (F).
- Relieful țării noastre este plat și uniform.
  - Marea Neagră este situată la vest de România.
  - Monedele reprezintă izvoare istorice scrise.
  - Epoca Contemporană debutează în anul 1821.
- II. Selectează litera corespunzătoare răspunsului corect, pentru fiecare dintre enunțurile de mai jos.
- Denumirea antică a Mării Negre este:
a. Danubius; **b.** Pontul Euxin; **c.** Istru; **d.** Scythia Minor.
  - La nivel european, se consideră că Antichitatea s-a sfârșit în anul:
a. 330; **b.** 476; **c.** 106; **d.** 1453.
  - Maxima afirmare a civilizației geto-dacice a avut loc în Epoca:
a. Antică; **b.** Medievală; **c.** Modernă; **d.** Contemporană.
  - Istoricii au împărțit istoria omenirii în intervale mari de timp, numite epoci istorice. Acestea sunt în număr de:
a. trei; **b.** patru; **c.** opt; **d.** cinci.
- III. Completează spațiile libere din enunțurile de mai jos cu informația istorică adecvată selectată din listă.
- Statul unitar român s-a desăvârșit în Epoca _____.
  - O lucrare importantă aparținând lui Dimitrie Cantemir a fost _____.
  - Revenirea la un regim democratic a societății românești a avut loc după anul _____.
  - De-a lungul istoriei, populația majoritară din spațiul carpato-danubiano-pontic a fost reprezentată de _____.
- Listă: *Epoca Medievală, 1989, 1948, Epoca Modernă, Descrierea Moldovei, români, slavi, Chorographia Moldovei*
- IV. Citește cu atenție textul și răspunde cerințelor.
- Felul de viață al țăranilor din Oltenia în prima jumătate a secolului al XVIII-lea (relatarea ofițerului Friedrich Schwanz von Springfels):
- „XII. Despre îndeletniciri, felul de viață și comerț
- Din acestea se poate ușor înțelege care este îndeletnicirea locuitorilor de aici din țară, anume plugăria și îngrijirea viilor, creșterea vitelor și a albinelor. Tot din aceasta constă și negoțul lor în cea mai mare măsură, adică din cai, oi, vite, miere, ceară, unt, vin, lână, pește, și porci, pe care îi mână cu droaia din Transilvania. Ca meseriași, găsești doar puțini cizmari și croitori, cât și blănari. [...]”
- Călători străini despre Țările Române, IX, București, 1997*
- Precizează secolul la care se referă textul.
  - Precizează spațiul istoric al țării despre care ofițerul oferă informații.
  - Menționează, pe baza textului, trei îndeletniciri practicate în epocă.
  - Prezintă două aspecte referitoare la importanța fluviului Dunărea în istoria românilor.

AUTOEVALUARE

Folosind informațiile din această unitate și sugestiile de la rubrica *Trusa de instrumente*, sunt capabil:

Grilă de autoevaluare	Deloc	În mică măsură	În mare măsură	Nu știu
• să utilizez corect repere cronologice în abordarea unor situații-problemă				
• să utilizez corect coordonate ale spațiului istoric în analiza unor fapte istorice				
• să analizez critic o sursă istorică				
• să realizez o investigație/produs istoric prin utilizarea resurselor multimedia				

Urmărește pe parcursul anului progresul înregistrat în dobândirea competențelor/exersarea competențelor dobândite.

U2

Preistoria în spațiul românesc

Ceramică de Cucuteni (Eneolitic)

Lecția 1	18	Epoca Pietrei
Lecția 2	20	Epoca Metalelor
Studiu de caz	22	Cultura Cucuteni
Studiu de caz	23	Cultura Hamangia
Studiu de caz	24	Cultura Sărata Monteoru
RECAPITULARE	25	Schemă conceptuală recapitulativă
EVALUARE / AUTOEVALUARE	26	

Epoca Pietrei

Tăblițele de lut de la Tărtăria
(județul Alba)

Repere europene

mileniile III-II î.H.

are loc procesul de indo-europenizare, aflat la originea majorității popoarelor europene: germanici, slavi, italici, greci, traci, celți;

cca 2 400–2 200 î.H.

Stonehenge, monument megalitic (Regatul Unit).

Cronologie

1 500 000/1 000 000 î.H. – 3700/3500 î. H. – Epoca Pietrei

1 500 000/1 000 000 î.H. – 9 500/9 000 î.H. – Paleolitic

cca 9 500/9 000 î.H. – 7 500 î.H. – Mezolitic

cca 6600/6500 î.H. – 4 600/4 500 î.H. – Neolitic

cca 4 600 î.H./4 500 î.H. – 3 700/3 500 î.H. – Eneolitic

Dicționar

antropomorf

cu o formă ce amintește de corpul omenesc

cultură arheologică

ansamblul vestigiilor vieții materiale și spirituale pe baza cărora e reconstituită viața comunităților umane în diferite epoci

monoxilă

barcă făcută dintr-un trunchi de copac scobit

sedentarizare

trecerea de la viața nomadă la cea stabilă, într-un singur loc

zoomorf

cu formă de animal

Provocare

Tăblițele de lut de la Tărtăria reprezintă o descoperire arheologică enigmatică de pe teritoriul țării noastre. Au fost găsite în anul 1960 într-un mormânt din Tărtăria, județul Alba. Datând din Epoca Pietrei, au stârnit mult interes, cea mai îndrăzneată ipoteză fiind aceea că semnele înscrise pe ele ar reprezenta o scriere mai veche decât cea sumeriană cu aproape două mii de ani. O ipoteză mai probabilă este aceea că tăblițele au un scop magico-religios, conținând simboluri ale cultului fecundității și fertilității specifice Neoliticului. Ce este acest cult, dar și alte informații despre Epoca Pietrei poți afla parcurgând lecția.

Mă informez

Epoca Pietrei

Prima epocă preistorică, Epoca Pietrei, s-a caracterizat printr-un progres lent, marcat de realizarea primelor arme și unelte și de practicarea celor mai vechi ocupații umane. Epoca se împarte în două perioade istorice distincte și îndelungate: Paleolitic și Neolitic. Între ele există o perioadă de tranziție, Mezoliticul, iar la sfârșitul Neoliticului, o perioadă de tranziție spre Epoca Metalelor, numită Eneolitic.

Paleolitic și Mezolitic

Din **Paleolitic** datează cele mai vechi vestigii ale existenței și activității umane pe teritoriul României. Descoperiri arheologice precum cele de la Bugiulești (jud. Vâlcea), Ohaba Ponor (jud. Hunedoara), Valea Dârjovului (jud. Olt) și altele (aplicația **I**) atestă existența unor strămoși îndepărtați ai omului precum *Homo habilis* și *Homo sapiens*.

- oamenii preistorici erau culegători, vânzatori, pescari; foloseau unelte din lemn, os sau piatră cioplită (aplicația **I**);
- au învățat să folosească și să producă focul în spații special amenajate, numite vetre;
- aflați permanent în căutarea hranei, trăiau în grupuri mici și nu aveau un loc stabil;
- se adăposteau în peșteri sau în colibe din stuf, crengi, oase de mari dimensiuni.

Mezoliticul este o epocă de tranziție către Neolitic, caracteristica sa fiind armele și unelte din pietre cioplite de mici dimensiuni, numite microlite (aplicația **I**). Se adaugă folosirea **arcului cu săgeți** și a **monoxilei**, un început de cultivare a plantelor și de creștere a unor animale.

Neolitic și Eneolitic

Neoliticul sau epoca nouă a pietrei a marcat trecerea omului de la viața de culegător-vânător și pescar la cea de producător de hrană prin cultivarea plantelor și creșterea animalelor (aplicația **II**). S-a produs așa-numita „**revoluție neolitică**”, adică trecerea omului de la stadiul de culegător la cel de producător al celor necesare existenței, revoluție marcată de mai multe schimbări:

- trecerea de la unelte din piatră cioplită la cele șlefuite și perforate (topoare, lame de silex de mari dimensiuni);
- diversificarea ocupațiilor prin apariția unor noi meșteșuguri: olăritul, torsul, țesutul;
- organizarea socială bazată pe ginți și triburi;
- modificarea stilului de viață al oamenilor, având drept consecință **sedentarizarea** și apariția primelor așezări stabile (vezi *Conexiuni*).

În **Eneolitic** au început să fie utilizate și primele metale, în special cuprul (arama), pentru confecționarea uneltelor și a podoabelor.

A avut loc **indo-europenizarea** – pătrunderea triburilor indo-europene de păstori nomazi, veniți, după unii istorici, dinspre stepele nord-pontice, Caucaz sau Marea Caspică, iar după alții, din Anatolia. Din sinteza etnolingvistică și culturală a acestora cu populația autohtonă se vor individualiza, în Epoca Metalelor, tracii și apoi ramura lor nordică, geto-dacii. Printre **culturile arheologice** reprezentative se numără culturile Cucuteni și Hamangia (aplicația **II**).

Spiritualitate

Primele forme de spiritualitate au fost religia și arta. Reprezentative pentru Epoca Pietrei sunt picturile rupestre (pe pereți de stâncă), realizate, se crede, ca parte a unui ritual magic

de vânătoare menit să sporească numărul animalelor vânat sau, conform unor teorii mai noi, ca o formă primitivă de comunicare. Cele mai cunoscute picturi rupestre de pe teritoriul României sunt cele de la Peștera Coliboaia din Munții Bihor și Peștera Cuciulat (județul Sălaj). În așezările neolitice, arheologii au descoperit și sculpturi **antropomorfe** și **zoomorfe**, realizate din os, piatră sau lut (cele mai multe, reprezentări feminine), indicând practicarea cultului fecundității și al fertilității pământului.

Explorez

I. Unelte paleolitice

1. Precizează posibile utilizări ale uneltelor ilustrate.
2. Menționează, pe baza informațiilor din lecție, două progrese înregistrate în tehnica de confecționare a uneltelor de piatră în Neolitic.

Unelte de piatră cioplită

II. Neolitic și Eneolitic în spațiul românesc

„Culturile neolitice din spațiul carpato-danubiano-pontic [...] atestă o populație numeroasă [...] având ca principală îndeletnicire agricultura primitivă și creșterea animalelor, folosind unelte de piatră șlefuită și o ceramică variată ca formă și bogat decorată. Eneoliticul se impune printr-o ceramică artistic pictată [...], prin folosirea cuprului și a aurului. Ceramica pictată cu decoruri de esență geometrică a culturii Cucuteni se numără printre cele mai strălucite creații ale Europei preistorice. Ritul de înmormântare rămâne în tot acest timp înhumarea. Culturile neolitice transmit epocilor următoare un important fond etnic pre-îndo-european de civilizație materială și spirituală.”

Dinu C. Giurescu (coordonator), *Istoria României în date*, 2003

1. Enumeră pe baza sursei trei ocupații practicate în Neolitic.
2. Formulează o consecință a practicării acestor ocupații.
3. Imaginează-ți că ai trăi în Neolitic. Ce tip de ocupație ai dori să practici? Argumentează în scris.

Rețin și reflectez

- Epoca Pietrei s-a caracterizat printr-un progres lent, marcat de desprinderea definitivă a omului din rândul animalelor și prin apariția omului modern (*Homo sapiens*).
- Au fost folosite arme și unelte din lemn, os, piatră cioplită și mai apoi șlefuită și perforată. Au fost descoperite și utilizate primele metale (cuprul).
- A avut loc așa-numita **revoluție neolitică**.
- Au apărut primele manifestări spirituale.
- Perioade istorice distincte și îndelungate: Paleolitic, Mezolitic, Neolitic și Eneolitic.

Aplic

Analizez

- Pe baza cunoștințelor de istorie din anii precedenți, analizează comparativ Epoca Pietrei în spațiul românesc și pe cea din plan universal. Elaborează o listă scrisă cu asemănări și deosebiri.

Gândire critică

- Cât de potrivit consideri că este termenul de „revoluție neolitică” atribuit Epocii pietrei șlefuite?

Conexiuni

Macheta unei locuințe neolitice, Muzeul Unirii din Alba Iulia

Locuința în Neolitic

Așezările neolitice în spațiul românesc sunt în general mici, formate dintr-un număr redus de locuințe, cu spații largi între ele. Cel mai des întâlnite tipuri de locuințe sunt bordeiele și semibordeiele, colibele și locuințele de suprafață. Bordeiele sunt locuințe săpate în pământ, cu acoperiș din paie, stuf, papură și crengi care se sprijină pe marginea gropii și pe niște stâlpi interiori. Semibordeiele sunt formate dintr-o groapă ale cărei margini sunt continuate de pereți construiți din lemn și lut. La fel ca și bordeiele, au adesea vetre de foc în centru. Colibele sunt considerate, în general, locuințe sezoniere sau adăposturi pentru dormit în sezonul cald. Alt tip de locuințe de suprafață este reprezentat de locuințe solide realizate din lemn, uneori lipite cu lut. Dimensiunile lor variază foarte mult, cele mai mari atingând 10 metri, unele având podeaua din pământ bătut sau pavată cu piatră de râu.

Atelier

- Realizează o machetă a unei locuințe preistorice. Folosește și informațiile de la rubrica *Conexiuni* sau cele obținute din consultarea altor surse. Organizați o expoziție cu produsele voastre și discutați în ce măsură corespund ele adevărului istoric.

Epoca Metalelor

Carul de la Bujoru, sec. VIII î.H., colecția Muzeului Național de Istorie a României

Repere europene

secolele VIII–VI î.H.

are loc marea colonizare greacă, datorită căreia au avut loc contacte ale geto-dacilor cu civilizația greacă (întemeierea coloniilor de pe țărmul dobrogean al Mării Negre: Histria, Tomis, Callatis)

secolul V î.H.

începutul influenței culturale și al expansiunii teritoriale a celților în Europa

Cronologie

cca 3700/3500 î.H. –

1200/1150 î.H.

Epoca Bronzului

1200/1150 î.H. – 106 d.H.

Epoca Fierului

Dicționar

familie monogamă

familie alcătuită dintr-un bărbat și o femeie

obște sătească

formă de organizare a comunităților rurale caracterizată prin împletirea proprietății private cu proprietatea colectivă, prin intense legături economice între membri și prin autoconducere

Provocare

Carul miniatural din imaginea alăturată, cunoscut drept Carul de la Bujoru, aparține culturii arheologice Basarabi, specifice Epocii Fierului. Este realizat din bronz, cu benzi de fier peste roți, îmbinarea celor două metale demonstrând înalta pricepere a meșterului în tehnica metalurgică. Deosebit de interesantă este simbolistica acestui car. Aceasta este specifică cultului Soarelui, având interpretări ce țin de păsările reprezentate pe car. Pasărea era considerată un mesager care putea duce zeilor gândurile și dorințele oamenilor. Ce alte culturi arheologice sunt reprezentative pentru Epoca Metalelor în spațiul carpato-danubiano-pontic? Ce a însemnat această epocă pentru istoria națională? Poți afla răspunsuri din lecție.

Mă informez

Epoca Metalelor

În această perioadă, producerea și folosirea metalelor, în special a bronzului și a fierului, devin esențiale în viața comunităților. Acest fapt istoric a generat în societate o serie de schimbări: diversificarea ocupațiilor, progrese economice, noi credințe religioase și noi abordări artistice.

Epoca Metalelor se împarte în **Epoca Bronzului** (aplicația **I**) și **Epoca Fierului**.

Bronzul este un aliaj format, în principal, din cupru și cositor (staniu). La începutul folosirii lui, bronzul, originar din Orient, a fost rar și prețios. Ulterior, s-a dezvoltat și aici o metalurgie a bronzului. Stau dovadă cele peste 20 000 de obiecte din acest aliaj descoperite de arheologi pe teritoriul țării, aparținând unor culturi arheologice precum Monteoru (Muntenia) sau Otomani (Crișana).

Primele obiecte de fier, aduse din Asia Mică, au apărut în spațiul carpato-danubiano-pontic pe la 1200 î.H., după anul 800 î.H. apărând o producție locală de arme și unelte din fier.

Evoluții economice

Eficiența sporită și diversitatea noilor unelte din metal au determinat transformări importante: sporirea suprafețelor cultivate, creșterea productivității în agricultură, creșterea varietății și abundența produselor meșteșugărești. Meșteșugurile au cunoscut o dezvoltare accentuată, iar din masa producătorilor s-au desprins cei specializați în acest tip de activitate. Dintre meșteșuguri, **metalurgia** (prelucrarea metalelor) a ocupat în epocă un loc de frunte.

Abundența produselor agricole și meșteșugărești a contribuit la intensificarea negoțului, desfășurat mai întâi sub forma **trocului** (schimb de produse) și apoi mijlocit de apariția **monedei**. Acest lucru a permis contacte cu alte culturi și civilizații, contribuind la răspândirea tehnicilor metalurgice și la schimburi de valori materiale și spirituale (vezi *Conexiuni*).

Evoluții sociopolitice și etnice

În plan social, s-a impus treptat **familia monogamă**, familiile grupându-se apoi în **obști sătești** sau teritoriale, integrate la rândul lor în **triburi**. În cadrul triburilor s-a produs, cu timpul, un proces de stratificare socială (bazată pe avere), având drept consecință apariția unei **aristocrații tribale** războinice, atestată de apariția cetăților puternic întărite cu șanțuri și valuri de pământ și de bogăția obiectelor din mormintele princiare, precum cel de la Agighiol (județul Tulcea) sau Peretu (Teleorman). Legat de acest proces, a avut loc începutul unei organizări militare în jurul unui șef militar și au apărut primele **structuri statale** (aplicația **II**).

Debutul Epocii Fierului a fost marcat, sub aspect etnic, de diferențierea din familia tracilor a grupului său nordic, carpato-dunărean, desemnat cu numele de geto-daci (aplicația **III**) și atestat arheologic de cultura Basarabi.

Spiritualitate

Viața spirituală a Epocii Metalelor a evoluat în strânsă legătură cu transformările economico-sociale și politice. Pe plan religios, s-a impus un nou cult, cultul Soarelui, și au apărut preoții. Preluarea de către autohtoni a roții olarului (atât de la celți, cât și de la greci) a dus la perfecționarea ceramicii, care a devenit tot mai diversă și rafinată.

Explorez

I. Unelte de bronz

1. Menționează reperele cronologice ale acestei epoci și principala sa caracteristică.
2. Identifică în imaginea alăturată tipuri de unelte și domeniul folosirii lor.

Unelte din bronz, sec. XII î.H., Cugir, România

II. Schimbări produse în Epoca Fierului

- creșterea productivității în agricultură;
- extinderea suprafețelor cultivate;
- dezvoltarea meșteșugurilor și diferențierea lor de celelalte activități;
- folosirea monedei;
- creșterea rolului și a importanței bărbatului în comunitate;
- diferențierea socială (împărțirea societății după avere);
- apariția statului.

► Precizează, pentru fiecare progres enunțat în lista de mai sus, o cauză, respectiv o consecință. Folosește un organizator grafic ca în modelul de mai jos.

Cauză

Proces

Consecință

III. Alexandru Macedon și geto-dacii

„Alexandru [...], hotărât să treacă Istrosul (Dunărea, n.n.) și să-i atace pe geții de dincolo de fluviu [...], luând toate luntrele de prin acele locuri (luntrele erau multe pentru că oamenii de pe malul Istrosului le folosesc la pescuit, comunică între ei cu ajutorul lor și mulți dintre ei le folosesc când vor să prade), trecu pe ele cât putu mai mult din efectivele sale [...]. La revărsatul zorilor, Alexandru porni prin lanuri, dând ordin pedestrașilor se culce grâul cu lăncile de-a curmezișul și să înainteze [...]. Geții n-au rezistat nici măcar celui dintâi atac al cavaleriei [...]. La început, geții se retrăseseră în fugă spre o cetate [...], însă când văzură cu câtă băgare de seamă înainta falanga lui Alexandru, aceștia părăsiră și cetatea, care era slab fortificată.”

Flavius Amianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia* (secolul IV î.H.)

1. Precizează epoca și spațiul istoric cărora le aparține faptul istoric prezentat în sursă.
2. Menționează, pe baza sursei, trei aspecte ale civilizației geto-dacice din epocă.
3. Realizează un text de 10 rânduri în care să prezinți faptul istoric menționat în sursă din perspectiva geto-dacilor. Folosește și informațiile din manualul digital.

Rețin și reflectez

- Epoca Metalelor se împarte în Epoca Bronzului și Epoca Fierului.
- Producerea și folosirea armelor și a uneltelor de metal au generat o serie de schimbări în cadrul societății: diversificarea ocupațiilor și progrese economice, noi structuri sociale, începuturi ale organizării politice, credințe religioase și abordări artistice noi.
- A avut loc diferențierea geto-dacilor din familia tracilor.

Aplic

Analizez

- Realizează o analiză a Epocii Metalelor punând în evidență aspecte economice, sociale, politice și spirituale și înscrie-le într-un tabel ca în modelul de mai jos:

Economic

Social

Politic

Spiritual

Gândire critică

- Ce au însemnat pentru autohtonii spațiului carpato-danubiano-pontic și pentru omenire, în general, descoperirea și utilizarea fierului?

Conexiuni

Coiful celtic de la Ciamești, sec. IV î.H. – replică. Originalul se află la Muzeul Național de Istorie a României

Coiful celtic de la Ciamești

Datând din secolul al IV-lea î.H., coiful a fost descoperit în anul 1960, de un localnic, la Ciamești (județul Satu Mare). Realizat din fier, coiful a fost lucrat cu o atenție deosebită pentru detalii: pe creștet este atașat un șoim cu aripile prinse în balamale, iar pentru ceafă și obraz sunt prevăzute apărători. Coiful reprezintă o mărturie a prezenței celților în spațiul carpato-dunăreano-pontic, prezență ale cărei începuturi sunt atestate spre sfârșitul secolului al IV-lea î.H. Deși în cei circa 200 de ani de prezență a celților în teritoriile geto-dacilor (cu precădere în Transilvania, Banat și Oltenia) relațiile dintre aceștia au fost marcate de numeroase conflicte, au existat și importante schimburi de valori materiale și culturale, autohtonii geto-daci preluând de la celți tehnici avansate de metalurgie și roata olarului.

Atelier

- Realizează o investigație privind situri arheologice ale Epocii Fierului în România. Alcătuiește, alături de colegii de clasă, o listă comună a acestora. Puteți constitui un grup de discuții pe o rețea de socializare, în care să împărtășiți informațiile aflate.

Cultura Cucuteni

Introducere

Cultura Cucuteni, aparținând Neoliticului târziu, este una dintre cele mai cunoscute culturi arheologice la nivel național și european. A avut ca arie de răspândire, în România, zona Munteniei, nord-estul Moldovei și sudul Transilvaniei, cuprinzând și teritorii din Republica Moldova și Ucraina de astăzi.

Sursa I

1. Identifică în imaginea alăturată trei activități practicate de creatorii culturii Cucuteni, sugerate de obiectele expuse.
2. Pe baza informațiilor din lecția *Epoca Pietrei* și din studiul de caz, realizează un text (eseu) în care să argumentezi de ce ai dori sau nu să trăiești în această epocă, dacă ai putea călători cu o mașină a timpului.

Sursa II

1. Descrie unul dintre vasele din imagine și precizează tehnica de realizare a acestuia.
2. Formulează o opinie în legătură cu valoarea sa artistică. Argumentează.
3. Desenează conturul unui vas și ornamează-l cu motivul spiralei.

Sintează

- Realizați în clasă o expoziție de imagini ilustrând ceramica de Cucuteni. Faceți turul galeriei și discutați în clasă. Abordați aspecte precum tehnica de realizare, culori, ornamentație, simbolică.

Mă documentez

- Cultura Cucuteni se remarcă mai ales prin ceramica sa pictată. De o mare diversitate, alături de vasele cu un caracter uzual – străchini, castroane, capace, cupe, pahare, vase de provizii, fructiere – se regăsesc și vase de cult, folosite în ritualuri religioase, precum vasele-binoclu sau cele tip horă. Această ceramică impresionează prin eleganța formelor și a ornamentației realizate în trei culori: alb, roșu și negru. Motivele decorative în spirală sau meandre sunt dispuse pe întreaga suprafață a vaselor, conturând uneori elemente zoomorfe stilizate și chiar siluete umane.

Pe lângă ceramica pictată, la fel de remarcabilă este multitudinea statuetelor dedicate cultului fecundității, descoperite în multe așezări. Reprezentanții umani de mici dimensiuni simplifică foarte mult silueta umană, prin lipsa brațelor și modelarea sumară a capului și a picioarelor, insistându-se asupra coapselor și a bustului. Statuetele sunt decorate prin incizii și pictură sau nedecorate.

Analizez sursele

I. Cultura Cucuteni

Obiecte aparținând culturii Cucuteni

II. ANALIZĂ DE DETALIU: Ceramica de Cucuteni

Vase lucrate manual, cultura Cucuteni

DETALIU: Motivul spiralei

Spirala este un simbol complex, având multiple semnificații și interpretări. Raportată la ornamentația ceramicii aparținând culturii Cucuteni, ea apare în spirale înălțuite, secționare sau reduse doar la bucle, organizate în șiruri orizontale, verticale sau oblice, în diverse combinații. Cea mai probabilă interpretare trimite la ideea de succesiune a ciclurilor naturii, a ființei umane, a vieții în general. Spirala a reprezentat în istorie și un simbol al ideii de fecunditate și fertilitate, caracteristic mai ales populațiilor agricole, care îmbină deopotrivă fecunditatea naturii cu cea a femeii.

Mă documentez

Cultura Hamangia s-a caracterizat mai ales prin așezări aflate pe terase joase sau pe pantele dealurilor, în apropiere de ape sau pe țărmul mării, cu locuințe patrulaterale de dimensiuni relativ mari, la suprafața solului.

Alături de obiecte din silex, os și corn, este atestată folosirea cuprului, mai ales pentru confecționarea obiectelor de podoabă.

Oamenii practicau cultivarea plantelor, creșterea animalelor, torsul și olăritul. Ceramica este reprezentată de o mare varietate de forme (străchini, cești, pocale, cupe), cu elemente specifice de decor.

Cultura Hamangia este valoroasă mai ales în arta plastică, prin numeroasele figurine feminine în picioare, cu gât înalt, sau șezând, modelate în lut.

Cultura Hamangia a avut o evoluție îndelungată, ea acoperind o mare parte a Neoliticului mijlociu și influențând și alte culturi neolitice.

Analizez sursele

I. Ceramică de Hamangia

Ceramică aparținând culturii Hamangia (Bulgaria), mileniul IV î.H.

II. Statuete aparținând culturii Hamangia

Aflat în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României, Gânditorul a fost inclus de UNESCO pe lista celor 10 artefacte din lume care nu trebuie să dispară niciodată.

Gânditorul și perechea sa feminină, Cernavodă (județul Constanța), mileniul IV î.H.

Introducere

Cultura Hamangia este cea mai veche cultură neolitică cunoscută din spațiul danubiano-pontic. Denumită astfel după vechiul sat Hamangia (astăzi satul Baia din comuna Istria, județul Tulcea), această cultură a fost răspândită în Dobrogea, sud-estul Munteniei, nordul și nord-estul Bulgariei.

Sursa I

1. Identifică posibile utilizări ale tipurilor de vase aparținând culturii Hamangia din imaginea alăturată.
2. Menționează, pe baza imaginii, un element de ornamentație. Exprimă o opinie în legătură cu acesta.
3. Folosind informațiile din studiul de caz, marchează pe o hartă mută a României aria de răspândire a acestei culturi.

Sursa II

1. Descrie cele două statuete, încercând să desprinzi simbolistica lor.
2. Realizează o prezentare a *Gânditorului de la Hamangia* folosind resurse multimedia (de exemplu: PPT, videoclip, afiș etc.).

Sinteză

- O posibilă interpretare a semnificației celor două statuete ar fi că *Gânditorul* reprezintă un zeu al vegetației, iar perechea sa feminină, o zeiță a recoltei. Organizați în clasă o dezbatere pe baza acestor ipoteze.

Cultura Sărata Monteoru

Introducere

Cultura Sărata Monteoru este reprezentativă pentru Epoca Bronzului. Descoperită de arheologi încă din anul 1895, ea a fost cercetată sistematic începând cu secolul al XX-lea.

Aria sa de răspândire a cuprins zona Subcarpaților de Curbură, sudul și, parțial, centrul Moldovei, precum și zona de sud-est a Transilvaniei.

Mă documentez

Așezările specifice acestei culturi erau situate pe înălțimi, în apropierea resurselor naturale de piatră, apă, lemn și sare. Alcătuite din locuințe de suprafață, realizate din pământ și lemn, cu vetre de foc, satele cuprindeau și o serie de anexe gospodărești (ateliere, cuptoare, gropi de provizii).

Pe lângă vânătoare, locuitorii se ocupau cu cultivarea cerealelor și a legumelor, precum și cu creșterea animalelor în gospodărie.

🔍 Dintre meșteșuguri, alături de metalurgia aramei și a bronzului, bine reprezentat era olăritul, dovadă fiind numeroasele vase ceramice decorate prin incizare (imprimare) cu motive geometrice, între care ceștile cu una sau două toarte supraînălțate și urnele funerare reprezentând adevărate obiecte de artă.

Erau folosite unelte din piatră, os, corn și mai rar din metal, bronzul fiind utilizat în special la confecționarea armelor, iar aurul și argintul, a bijuteriilor.

Descoperirile arheologice de arme, piese de harnașament sau podoabe aparținând altor culturi atestă practicarea comerțului.

Existența unor zone sacre în cadrul așezărilor sugerează practicarea cultelor religioase specifice Epocii Bronzului.

Analizez sursele

Sursa I

1. Formulează, pe baza textului, două argumente care susțin ideea nivelului avansat al acestei culturi.
2. Pe baza informațiilor din studiul de caz și a celor oferite de sursă, realizează o analiză comparativă a culturii Sărata Monteoru cu una dintre culturile specifice Epocii Pietrei prezentate în manual (la alegere).

Sursa II

1. Cu ajutorul legendei, localizează pe hartă aria de răspândire a culturii Monteoru.
2. Menționează, pe baza sursei, alte culturi specifice Epocii Bronzului. Identifică cultura existentă pe teritoriul localității/județului în care locuiești.

Sinteza

- Realizează o bandă desenată care să ilustreze aspecte ale vieții de zi cu zi într-o comunitate umană aparținând culturii Sărata Monteoru.

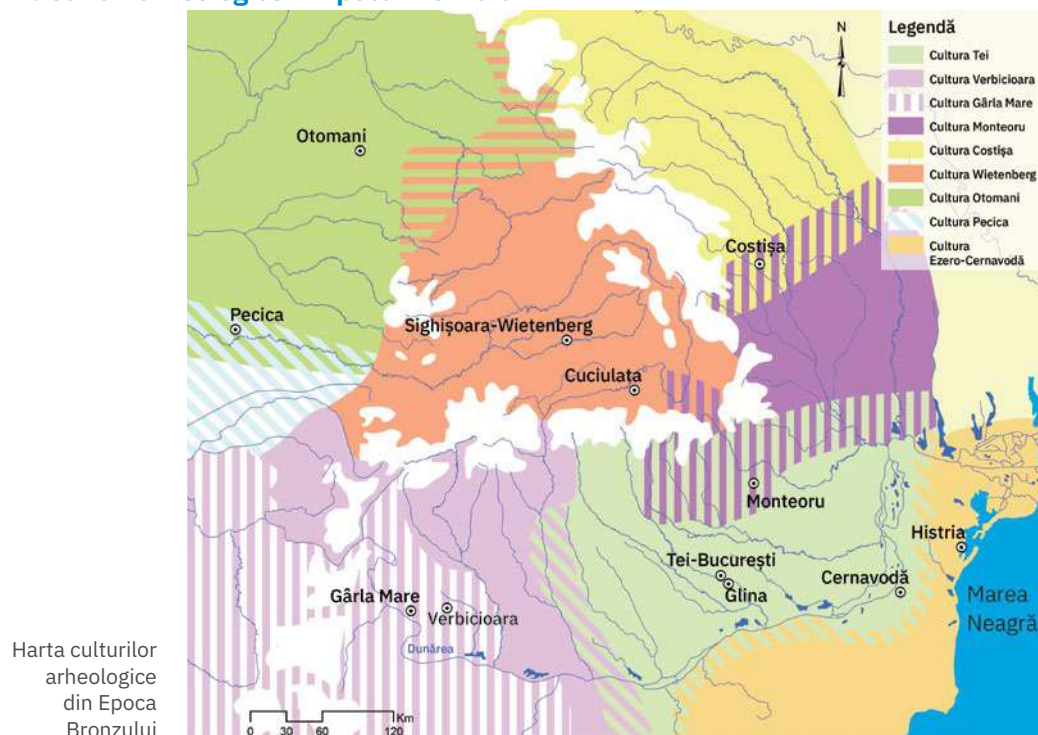
I. Cultura Monteoru și nivelul său avansat

„Cultura Monteoru este fenomenul cultural-arheologic reprezentativ pentru manifestările din Epoca Bronzului din zona Subcarpaților de Curbură, de la Valea Prahovei până în sudul Moldovei. De departe, pentru Epoca Bronzului, manifestarea culturală de tip cultura Monteoru este una dintre cele mai avansate din Europa din punct de vedere al culturii materiale. În primul rând, este vorba de varietatea tipurilor de artefacte; în al doilea rând este vorba că acest fenomen cultural-arheologic a avut cea mai mare întindere în timp, aproape 1 000 de ani, ceea ce este foarte mult pentru preistorie. [...]”

În această perioadă au apărut vase de o calitate estetică extraordinară, cești, cu una sau două toarte, frumos decorate, vase de tip rață [...], urne funerare deosebite, care conțineau piese de podoabă, respectiv arme și unelte, de înalt nivel tehnic și artistic.”

Daniel Costache, arheolog, Muzeul Județean de Istorie Buzău

II. Culturi arheologice în Epoca Bronzului

Preistoria în spațiul românesc

Caracteristici:

- progres lent
- cele mai vechi descoperiri ale existenței și activității umane

Epoci:

- Epoca Pietrei
- Epoca Metalelor

Epoca Pietrei – cca 1 500 000/1 000 000 î.H. – 3700 î.H./3500 î.H.

Paleolitic

- unelte din lemn, os sau piatră cioplită, producerea focului
- economie bazată pe ceea ce oferă natura; oamenii sunt vânători-culegători și pescari

Mezolitic

- arme și unelte de mici dimensiuni – microlite
- folosirea arcului cu săgeți și a monoxilei
- domesticirea câinelui

Neolitic și Eneolitic

- „revoluția neolitică”
- unelte din piatră șlefuită și perforată
- omul devine producător
- sedentarizarea – apariția satelor
- organizarea în ginți și triburi.
- în Eneolitic – începe indo-europenizarea
- culturile Cucuteni, Hamangia

Spiritualitate

- apariția primelor forme de spiritualitate: religia și arta
  - ritualuri magice și funerare, cultul fecundității și al fertilității
  - picturi rupestre, sculpturi antropomorfe și zoomorfe

Epoca Metalelor – cca 3700/3500 î.H. – 106 d.H.

Epoci:

Epoca Bronzului

Epoca Fierului

Evoluții economice:

- dezvoltarea meșteșugurilor (în special metalurgia) și diferențierea lor de celelalte activități
- creșterea productivității agriculturii; extinderea suprafețelor cultivate
- intensificarea negoțului (trocultul, apariția monedei)

Evoluții socio-politice și etnice:

- familia monogamă
- organizarea în obști sătești și triburi
- stratificare socială (după avere)
  - aristocrația tribală războinică
  - producătorii liberi
- STATUL
- diferențierea geto-dacilor din rândul tracilor (popor indo-european)

Spiritualitate:

- religia:
  - cultul soarelui, apariția preoților
- Cultura Sărata Monteoru

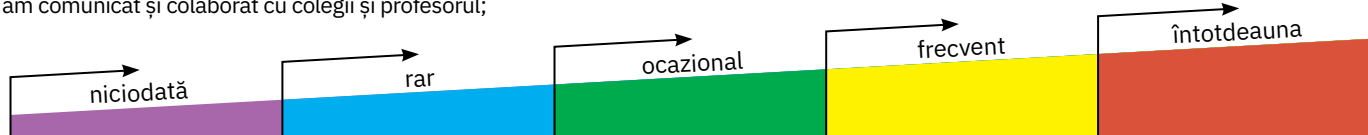
- arta – ceramica

Fișă de observare sistematică a activității și comportamentului

Notează observațiile tale în *Jurnalul de reflecție* deschis pe ultimele trei pagini ale caietului tău de notițe.

- ▶ am fost preocupat să îmi îmbogățesc cunoștințele și să-mi exerserez competențele;
- ▶ am comunicat și colaborat cu colegii și profesorul;

- ▶ am participat activ la rezolvarea sarcinilor individuale și de echipă;
- ▶ participarea mea la lecții a fost apreciată de colegi și de profesor.

Pentru a ști mai mult

CĂRȚI DE CITIT

Magda Stan, *Istoria ilustrată a românilor pentru elevi*

Ioan-Aurel Pop, *Istoria românilor pentru elevi*

PAGINI WEB DE ACCESAT

<https://sites.google.com/site/romanianatura59/home/podisul-transilvaniei/podisul-somesan/pestera-cuciulat-picturi-rupestre-harta-imagini-podisul-somesan>

<https://mnit.ro/-/2023/02/27/colectia-de-preistorie/>

<https://muzeedelasat.ro/muzee/muzeul-de-sit-arheologic-de-la-cucuteni/#turvirtual>

LOCURI DE VIZITAT

Muzeul Național de Istorie a României, București

Atelierele ceramice de la Cucuteni, Iași

FILME DE VIZIONAT

Nepoții lui Adam – Cucuteni, regia Mihai Bauman, 2004

Locuri, oameni și comori. Cea mai veche scriere din lume – tăblițele de la Tărtăria, TVR, 2016

- I. $5p \times 4 = 20p$
 II. $5p \times 4 = 20p$
 III. $5p \times 4 = 20p$
 IV. $5p + 5p + (3p \times 2) + 14 = 30p$

Din oficiu: 10 puncte
 Total: 100 de puncte

- I. Selectează litera corespunzătoare răspunsului corect, pentru fiecare dintre enunțurile de mai jos.
- Epoca Pietrei cioplite este desemnată cu numele de:
    - Paleolitic;
    - Mezolitic;
    - Neolitic;
    - Eneolitic.
  - Diferențierea socială după avere a făcut necesară apariția:
    - credințelor;
    - statului;
    - obștilor sătești;
    - monedei.
  - Diferențierea geto-dacilor din rândul tracilor a avut loc în:
    - Eneolitic;
    - Epoca Bronzului;
    - Epoca Fierului;
    - Epoca Pietrei.
  - Mezoliticul este o epocă de tranziție către:
    - Eneolitic;
    - Epoca Fierului;
    - Neolitic;
    - Epoca Bronzului.
- II. Construiește enunțuri corecte din punct de vedere istoric cu următorii termeni:
Cultura Hamangia, cult, indo-europenizare, ceramică
- III. Completează spațiile libere din textul următor cu informația istorică adecvată selectată din listă:
 Epoca Fierului a fost marcată de o serie de progrese economice: dezvoltarea agriculturii, diversificarea meșteșugurilor, intensificarea comerțului și apariția _____. În plan _____, a apărut familia monogamă, iar comunitățile umane s-au grupat teritorial în _____ și uniuni de triburi. În plan _____, s-au constatat începuturile organizării militare și statale.
 Listă: *social, politic, spiritual, troc, monedă, ginți, obști sătești*
- IV. Citește cu atenție textul și răspunde cerințelor:
- „Cunoscută mult timp doar specialiștilor, cultura Cucuteni suscită astăzi interesul unor cercuri tot mai largi de iubitori ai artei preistorice și arheologiei. Triburile Cucuteni au creat splendida și originala ceramică pictată și au lăsat opere nu mai puțin remarcabile în domeniul artei figurative. Realizările artistice ale cucutenienilor se înscriu, incontestabil, între cele mai importante manifestări de artă plastică din lume, constituind, pentru preistoria Europei, o culme de neechivalat, o contribuție inestimabilă la patrimoniul cultural mondial.”
- Valeriu Dulgheru, *Cucuteni 5 000 Redivivus*
- Identifică cultura arheologică la care face referire textul.
  - Precizează, pe baza textului, forma de organizare a creatorilor acestei culturi.
  - Menționează, pe baza textului, două realizările remarcabile ale acestei culturi.
  - Prezintă, într-un text de 20 de rânduri, o altă cultură arheologică din Epoca Pietrei sau Epoca Metalelor a spațiului carpato-danubiano-pontic.

AUTOEVALUARE

Folosind informațiile din această unitate și sugestiile de la rubrica *Trusa de instrumente*, sunt capabil:

Grilă de autoevaluare	Deloc	În mică măsură	În mare măsură	Nu știu
• să analizez comparativ fapte istorice din perspectivă temporală și spațială				
• să analizez critic fapte istorice pe baza surselor istorice				
• să realizez prezentări de diferite tipuri ale unor teme istorice prin valorificarea informațiilor oferite de diverse surse				
• să formulez și să argumentez o opinie referitoare la un fapt istoric prin utilizarea informațiilor provenite din diferite surse				

Urmărește pe parcursul anului progresul înregistrat în dobândirea competențelor/exersarea competențelor dobândite.

Coiful de la Peretu, secolul al IV-lea î.H., Muzeul Național de Istorie a României din București

Lecția 1	28	Izvoare istorice despre geto-daci: Herodot, Strabon, Cassius Dio
Studiu de caz	30	Histria
Atelier civic	31	<i>Memoria trecutului</i> (proiect de patrimoniu)
Lecția 2	32	Burebista. Decebal; cucerirea Daciei de către romani
Studiu de caz	34	Sarmizegetusa
Studiu de caz	35	Podul de la Drobeta. Columna lui Traian. Monumentul de la Adamclisi
Trusa de instrumente	36	Cum realizez analiza unui document. Cum realizez analiza unei imagini. Cum citesc o hartă istorică. Cum realizez o argumentare. Cum realizez un eseu
RECAPITULARE	37	Schemă conceptuală recapitulativă
EVALUARE/ AUTOEVALUARE	38	

Izvoare istorice despre geto-daci: Herodot, Strabon, Cassius Dio

Statuie reprezentând un dac, de pe Arcul lui Constantin cel Mare (Roma)

Repere europene

- **secolele VIII–VI î.H.**
are loc „marea colonizare greacă”
- **secolul V î.H.**
înflorirea democrației ateniene în timpul lui Pericle
- **secolul V î.H.**
începutul politicii expansioniste a Romei și transformarea Romei într-un mare imperiu

Cronologie

- secolul VII î.H.**
începutul colonizării grecești la Pontul Euxin
- 514 î.H.**
expediția lui Darius I, prima atestare istorică a geto-dacilor
- 335 î.H.**
expediția lui Alexandru Macedon în nordul Dunării

Dicționar

- dava**
așezare întărită cu șanț și valuri de pământ
- sacerdotal**
care ține de preoți

Provocare

Potrivit istoricului Herodot, geto-dacii credeau în nemurire. Pentru ei, moartea era doar o trecere în cer alături de zeul lor suprem Zalmoxis și, de aceea, la moartea unui dac, cei rămași în viață nu plângeau, ci se bucurau. Alte detalii despre modul de viață și credințele geto-dacilor poți afla din lecție.

Mă informez

Cine sunt geto-dacii?

Geto-dacii reprezintă cei mai vechi strămoși cunoscuți ai poporului român. Ramură nordică a tracilor, geto-dacii sunt de origine indo-europeană, fiind numiți „**geți**” în izvoarele grecești și „**daci**” în cele romane. Prima mențiune istorică despre geți aparține istoricului grec **Herodot**, care, vorbind în lucrarea sa *Istorie* despre expediția lui Darius I împotriva sciților din nordul Mării Negre, din anul 514 î.H., spunea că geții ar fi „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci”.

Numele de „**daci**” apare pentru prima dată în lucrarea *Însemnări despre războiul galic*, aparținând lui **Iulius Cezar** (secolul I î.H.). Geograful grec **Strabon** afirma, în lucrarea sa *Geografia*, că „dacia au aceeași limbă cu geții” (aplicația II).

Ocupațiile geto-dacilor și organizarea socială

Scrierile antice oferă informații importante privind viața și obiceiurile geto-dacilor. Potrivit acestora, dar și descoperirilor arheologice, geto-dacii apar drept creatorii unei înfloritoare civilizații a fierului. Erau mari producători de cereale, cultivau intens vița-de-vie, practicau albinăritul și pescuitul, creșteau vite și cai. Extrăgeau păcură și făceau comerț cu sare. Produceau ceramică, lucrată cu mâna sau cu roata olarului. Făceau negoț folosind monede grecești, romane și, mai apoi, autohtone. Societatea geto-dacă era împărțită după avere, în nobili, numiți **tarabostes** sau **pileati**, și oameni de rând, desemnați cu numele de **comati** sau **capillati**. Reprezentând aristocrația militară și sacerdotală, nobilimea a format treptat o clasă conducătoare, făcând necesară apariția statului. Geto-dacii trăiau în așezări întărite numite **dave**, organizați în **triburi** și **uniuni de triburi** conduse de șefi militari numiți **regi** sau **basilei** (aplicația I).

Geto-dacii și popoarele Antichității

Geto-dacii au intrat de timpuriu în contact cu alte popoare ale Antichității, precum perșii, sciții, sau celții, cu care au realizat schimburi de valori culturale. Cele mai puternice influențe au fost exercitate însă de greci și, mai târziu, de romani. Prin intermediul coloniilor grecești de pe țărmul dobrogean al Mării Negre – Histria, Tomis, Callatis –, geto-dacii și-au perfecționat metalurgia fierului, și-au diversificat producția agricolă, au preluat parțial roata olarului, folosirea monedei, modelele de organizare politico-statală, stilul de viață.

Informații despre viața politică a geto-dacilor și relațiile lor cu lumea greco-romană sunt oferite și de scrierile lui Strabon și Cassius Dio. Pe lângă sublinierea unității etnice și lingvistice a geto-dacilor, Strabon oferă informații despre confruntarea militară a acestora cu Alexandru Macedon, cu prilejul expediției sale nord-dunărene. Același autor evidențiază personalitatea regelui Burebista, care, cu ajutorul marelui preot Deceneu, a reușit să unească triburile geto-dace într-un mare regat (vezi *Biografie*).

Cassius Dio (aplicația III), în lucrarea sa *Istoria romană*, oferă informații privind conflictele geto-dacilor cu romanii în timpul împăraților Domițian și Traian. Descriind războaiele daco-romane din 101-102 și 105-106, se concentrează pe personalitatea lui Decebal, care era „foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor”.

Spiritualitatea geto-dacilor

Scrierile lui Herodot și ale lui Strabon consemnează religia politeistă a geto-dacilor, cu zeități precum Bendis sau Gebeleizis, în frunte cu un zeu suprem, Zalmoxis, informații confirmate de templele și sanctuarele descoperite. Izvoarele istorice atestă totodată cunoștințe de astronomie, de medicină, respectarea unor norme morale etc.